

Малик М.Б., студентка магістратури
юридично-психологічного факультету НАВС *Науковий*
керівник: Камінська Н.В., доктор юридичних
наук, професор, професор
кафедри гуманітарних та загальноправових дисциплін
НАВС

Проблеми встановлення підстав міжнародно-правової відповідальності

Міжнародне право чітко встановлює умови за яких можна встановити наявність міжнародно-протиправного діяння щодо якої-небудь держави. Як відомо, підставами міжнародної відповідальності є: нормативні (правові), юридико-фактичні та процесуальні.

Нормативною підставою відповідальності розуміють договір, закон чи інше джерело права, на підставі якого суб'єкт може бути притягнений до відповідальності. Це міжнародний договір, міжнародний звичай, рішення міжнародних судів, рішення міжнародних (міжурядових) організацій та односторонні міжнародно-правові акти держав (В.А.Василенко). Останні встановлюють обов'язкові правила поведінки для держави у формі декларацій, заяв, нот, виступів посадових осіб. Та чи можна вважати підставою міжнародної відповідальності недотримання умов і гарантій Будапештського Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1994 р. та Тристоронньої заяви президентів України, США та Росії 14 січня 1994 р.?

На жаль, помилкове тлумачення “гарантій безпеки” та “запевнення щодо безпеки” кожної з держав призвели до плачевних наслідків для нашої держави. П.Клімкін зазначив:

"Будапештський меморандум — це всім нам певна

настанова про те, яким чином потрібно і яким чином не потрібно забезпечувати національну безпеку".

Анексія Росією Криму та агресія на сході нашої держави не лише значно актуалізували, а й істотно загострили питання забезпечення міжнародних гарантій безпеки України в епоху так званої "силової дипломатії" ООН продемонструвала свою повну безпорадність в умовах, коли, всупереч її Статуту і волі переважної більшості учасників міжнародного співтовариства, постійний член Ради Безпеки ООН здійснює агресію проти країни, яка не володіє ядерною зброєю або іншими засобами стримування.

Але у ст. 4 проекту статтей про відповідальність сказано: “Діяння держави може бути кваліфіковано міжнародно-протиправним лише на підставі міжнародного права. На таку кваліфікацію не може впливати кваліфікація цього ж діяння відповідно до внутрішньодержавного права як правомірного”. Тобто, якщо міжнародна спільнота відповідно до норм міжнародного права кваліфікує дії держави-агресора, як протиправні, але в результаті застосовує лише фінансові санкції, то чи, можливо вважати, що міжнародна відповідальність повною мірою реалізована? Адже теорія міжнародного права не передбачає даний вид відповідальності. То, чи взагалі, несе відповідальність держава-агресор?

Це та багато інших питань, на жаль, залишаються без відповідей. Отже, для реалізації відповідальності необхідна наявність спеціальних юридико- фактичних обставин (юридичних фактів), що породжують правоохоронні відносини. Тут ідеться про саме правопорушення, тобто його склад. Однак у міжнародних арбітражних та судових рішеннях така категорія, як правило, не згадується, але вказується на сукупність умов, необхідних для встановлення наявності конкретного правопорушення.

Варто зазначити, для того, щоб потерпілі чи уповноважені міжнародні органи могли почати процес притягнення до відповідальності, досить об'єктивного факту порушення міжнародного зобов'язання державою, що виражається в міжнародно-протиправному діянні її органів, посадових осіб.

Протягом березня 2014 р. для насильницького проти правового відторгнення Кримської автономії та м. Севастополя від України та їх приєднання до Російської Федерації, на правах суб'єктів Російської Федерації перекинуті з Росії і кримських баз Чорноморського флоту РФ війська без розпізнавальних знаків окупували Кримський півострів. Також було створено збройне формування з російських «козаків», яке називало себе «самооборона Криму». 16 березня 2014 р. На території Криму та міста Севастополя пройшов псевдореферендум про статус півострова, за сфальсифікованими результатами якого Росія включила Крим до свого складу. Насильницька анексія Криму не визнається українською державою, Генеральною асамблеєю ООН, ПАРС, ПА ОБСЄ, а також суперечить рішенням Венеціанської комісії, натомість російською владою трактується, як “повернення Криму до Росії”.

Військова агресія вважається міжнародним злочином проти світу і безпеки людства, анексія Криму є порушенням низки міжнародних договорів: Гельсінського заключного акту 1975 р., Будапештського меморандуму 1994 р. про гарантії безпеки України, Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Росією 1997 р., Договору про українсько-російський державний кордон 2003 р.

У період глобалізації та інтеграції, а також стрімкий розвиток міжнародних відносин майже відсутня загальнообов'язкова міжнародна судова процедура і це тягне за собою ускладнення або неможливість притягнення до міжнародної відповідальності. Беручи до уваги політичні, економічні, соціальні, культурні, релігійні розбіжності, різноманітність поглядів окремих країн світу, з розвитком інформаційного простору та глобалізації, з кожним роком стає дедалі більшою кількість воєнізованих конфліктів, анексій, нехтувань прав сусідніх держав на саморозвиток. Могутні над держави за допомогою збройних формувань та військової техніки вторгаються на території інших держав. Статистика збройних, воєнізованих конфліктів, злочинів проти людяності, злочинів проти миру з кожним роком зростає. Частинами стали теракти, найманство, тортури.

Міжнародний кримінальний суд є структурою, котра розглядає геноцид, воєнні злочини, злочини проти людяності. У компетенцію Міжнародного кримінального суду пропонувалося також включити агресію. Проте під час переговорів у Римі сторони не змогли прийти до єдиного визначення цього злочину і тому було вирішено, що наразі Суд не може здійснювати правосуддя з питань, пов'язаних зі злочинною агресією. Україна визнала юрисдикцію Міжнародного кримінального суду в Гаазі (МКС) щодо злочинів проти Майдану з 21 листопада 2013 р. до 22 лютого 2014 р. і справа щодо злочинів, скоєних на території Автономної Республіки Крим, міста Севастополь, Донецької і Луганської областей, починаючи з 20.02.2014 р.

4 лютого 2015 р. Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про Заяву про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій»

«ДНР» і «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян» .

Отже, встановлення підстав міжнародно-правової відповідальності та механізм реалізації притягнення винних до відповідальності - це одна із ключових гарантій свободи, безпеки та миру у світі.

Список використаних джерел

1. Пронюк Н.В. Сучасне міжнародне право: навч. посіб. - 2-ге вид., змін. та доп. - К.: КНТ, 2010. - 280 с.
2. Проект статей щодо відповідальності держави за міжнародно-протиправні діяння прийнятому Комісією міжнародного права ООН на 53 сесії.
3. Дахно І.І. Міжнародне приватне право: Навч. посіб. — 2-ге вид., стереотип. — К.: МАУП, 2004.—312с.
4. Міжнародне приватне право: Навч. посібник / За ред. В. М. Гайворонського, В. П. Жушмана - К.: Юрінком Інтер, 2005. - 366 с.
5. Правознавство: Підручник / А. І. Берлач, Д. О. Карпенко, В.С. Ковальський, А. М. Колодій, А. Ю. Олійник, О. О. Підпригора; За ред. В. В. Копейчикова і А.М. Колодія. — К.: Юрінком Інтер, 2004. —752с.
6. Скаун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Х.: Консум, 2001.—656 с.
7. Юлдашев О. Х. Міжнародне приватне право: Теоретичні та прикладні аспекти. — К.: МАУП, 2004. — 576 с.
8. Антонович М.М. Міжнародне публічне право: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Вид. Дім “КМ Академія”, Алерта, 2003.-308 с.